

Aziatische hoornaar in Nederland (2017)

Wat lang werd verwacht is helaas uitgekomen. De Aziatische hoornaar (*Vespa velutina* ssp. *nigrithorax*) heeft in 2017 voor het eerst in Nederland genesteld. Laat in september 2017 werden werksters van deze hoornaar gezien in Dreischor (Schouwen-Duiveland), maar het nest is pas na enkele dagen gevonden. De trek naar het noorden was al geruime tijd aan de gang. Omstreeks 2010 was deze hoornaar in Frankrijk al talrijk aanwezig. Bestrijding op allerlei wijzen had weinig resultaat, in elk geval niet het uitroeien van deze Aziatische exoot, die schadelijk is voor honingbijen en voor veel andere insecten in de ruime omgeving van een nest. De inheemse hoornaar is nooit een probleem geweest voor honingbijen, want die laten ze meestal ongemoeid.

De Aziatische hoornaar heeft ook een iets andere vorm van nestelen. De inheemse hoornaar (*Vespa crabro*) maakt het nest in holle bomen, op zolders en andere beschutte plaatsen. De nesten zitten dikwijls niet meer dan enkele meters hoog. De onderkant heeft meestal een vrij grote opening waar doorheen de horizontale raten zichtbaar zijn. De raten van wespennesten hebben alleen cellen aan de onderkant en hangen boven elkaar aan een soort middenstang. De biologie van de Aziatische hoornaar is wat verschillend. Ze kennen een primair nest en een secundair nest. Het primaire nest wordt in het voorjaar door een overwinterde koningin gestart. Ze zoekt daarvoor een redelijk beschutte en weinig opvallende plek. Het wordt niet veel groter dan een vuistgrote bal waarin de raat zit. Ze broedt daarin larven uit en als dat omstreeks juli een paar honderd werksters heeft opgeleverd, verhuist het gehele volk naar een andere plek. Dat is meestal hoog in een boom, op zo'n 10 tot 15 meter hoogte. Het nest is bol- of eivormig. Bij een langgerekte vorm kan het wel tot ruim 1 meter lang zijn en 0,8 meter breed. Zoals bij andere papierwespen kauwen ze planten- en houtvezels tot papiermaché en daarmee wordt het gehele nest gebouwd, ook de raten. Ze isoleren het nest door diverse lagen over elkaar aan te brengen met luchtlagen er tussen. De broedtemperatuur is ongeveer 30° C. Zo'n groot nest kan zeer veel werksters bevatten. Ze leven niet zo lang, enkele weken slechts, maar er is steeds opvolging. Kleine nesten bevatten ongeveer 2.000 werksters, maar het kan oplopen tot ruim meer dan een 10-voud daarvan bij de grotere.

Aan het eind van de zomer worden jonge koninginnen en darren aangemaakt. Het uitvliegen van jonge koninginnen en darren is omstreeks eind september/begin oktober. Dat is bekend van Frankrijk, maar daar heerst gemiddeld een warmer klimaat en ook zijn de dagen in de zomer wat langer. Die factoren zijn mogelijk van invloed op het tijdstip van aanmaken en uitvliegen van jonge koninginnen en dan zou het zo maar kunnen dat het in onze omgeving iets eerder in het seizoen gebeurt. De paring vindt vrij snel na het uitvliegen van de jonge koninginnen plaats met darren die er dan ook zijn. Darren ontstaan bij wespen uit onbevuchte eitjes, zoals dat ook is bij alle bijen en hommels.

De Aziatische hoornaars die wij zien zijn meestal werksters. Ze lijken hier en daar wat op onze inheemse hoornaar (fig. 3) en dan vooral de kleur van de voorkant kop. De rest van het lijf en de poten is geheel anders van kleur. Bij de Aziaat is de thorax geheel zwart, de poten zijn vanaf de heup ook merendeels zwart, maar de tarsen en voetjes zijn lichtgeel (bij de inheemse zijn de poten geheel roodbruin). De thorax en het eerste achtlijfsegment hebben bij de inheemse soort veel roodbruin; bij de Aziaat ontbreekt die kleur. Het achterlijf is bij de inheemse hoornaar wespachtig geel-zwart getekend; bij de Aziaat wat rommelig, maar met een duidelijk smal lichtgeel bandje op de achterrand van tergiet 1 (fig. 2). Qua grootte wordt er nog al eens overdreven in de beschrijvingen van de Aziatische hoornaar. Het zouden reusachtige wespen zijn tot wel 5 cm lang. Dat is echter gemiddeld toch duidelijk anders. Ze zijn zelfs iets kleiner dan onze inheemse hoornaar, waarvan de koninginnen maximaal 35 mm kunnen meten en de werksters ongeveer 27 mm. De werksters van de Aziatische hoornaar zijn gemiddeld zo'n 24 mm lang, maar iets groter of kleiner is heel goed mogelijk. Ze zijn dus ongeveer 10% kleiner dan *Vespa crabro*.

Als imker sta je raar te kijken als bij jouw bevruchtungskastje met een zorgvuldig geteelde F1 Buckfastkoningin in de loop van de zomer hoornaars langskomen om vliegbijsen te vangen.

Het zijn vooral de van foerageren terugkerende werksters die gegrepen worden. Dat jagen op honingbijen (fig. 1) door wespen kennen we hier niet. Hooguit zien we wel eens limonadewespen verse dode bijen voor een bijenkast ophalen. Ze werken op dezelfde wijze als deze hoornaar. Eerst worden alle niet bruikbare delen afgebeten: kop, achterlijf, poten. De overgebleven thorax is het eiwitrijke voedsel dat ze willen hebben. Het wordt voor de larven tot een bolletje gekauwd en zo gevoerd. De Aziatische hoornaar is een zeer behendige vlieger en jager. Ze vangen de prooi in de lucht voor de bijenkasten. Bij sterk verzwakte bijenvolken is het ook mogelijk dat uiteindelijk de kast zelf geplunderd wordt. Het broed en de honing zijn dan snel verdwenen.

In Dreischor is door diverse personen eind september 2017 enkele dagen intensief gezocht naar het nest. Het is bij de eerste pogingen niet gevonden. Bij een vierde bezoek op 30 september 2017 is gebruik gemaakt van een drone met infrarood-filmcamera. Dat had binnen 2 uur succes. Met infrarood zijn warmtebronnen zichtbaar. Men heeft filmbeelden bekeken en alle bewegende kleinere warmtebronnen zoals vogels en katten vallen dan af. Het nest zat op 4 meter hoogte in een perenboom en is vernietigd.

Deze Aziatische hoornaar staat niet slechts op de zwarte lijst van ongewenste insecten vanwege het prederen van honingbijen. Zij vormen ongeveer 40% van de gevangen prooien. De overige zijn andere wespen, solitaire bijen, hommels, vliegen, vlinders, enz. Dat zijn allemaal insecten die een groot belang hebben voor de bestuiving van natuur- en cultuurgewassen. De zaad- of vruchtvorming daarvan kan daardoor negatief worden beïnvloed. Onze inheemse hoornaar vangt overigens ook dezelfde soorten insecten voor het broed, maar laat honingbijen meer met rust. Door extra druk op veel insecten in de omgeving van deze invasieve exoot is er daar mogelijk minder reproductie van die soorten en van de planten die ze bestuiven. Dat kan een verminderde biodiversiteit tot gevolg hebben en dat willen we uiteraard niet. Toch zal het waarschijnlijk niet doenlijk zijn om deze exoot geheel te weren. We zullen er dan mee moeten leren leven.

Tekst en foto's: © Albert de Wilde
Koudekerke, 1 oktober 2017.

Figuur 1: Aziatische hoornaar probeert terugkerende honingbij te vangen bij koninginneteeltkastje

Figuur 2: werkster Aziatische hoornaar (*Vespa velutina*) op klimop

Figuur 3: koningin inheemse hoornaar (*Vespa crabro*)